

СТАНОВИЩЕ

по процедура за придобиване на научна степен „доктор на науките“

от

доц. д-р Мартин Иванов Иванов,

тема на дисертационния труд: „Да плуваш срещу прилива: Българските текстилни занятия и прерастването им във фабрична индустрия, 1800-1912“, в професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата (Социология), катедра „Социология“, Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Становището е изготвено от: проф. д.с.н. Пепка Александрова Бояджиева, Институт по философия и социология, БАН, в качеството ми на член на научното жури, Професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата (Социология), съгласно Заповед № РД 38-147/15.03.2021 г. на Ректора на Софийския университет.

Обща характеристика на дисертационния труд и представените материали

Дисертационният труд има ясна структура. Анализът е логически последователен и се разгръща в увод, три глави и заключение, допълнени от 12 приложения и списък на използваната литература. Обемът на основния текст на труда е 198 страници, а на приложенията заедно с литературата – 304 страници. Списъкът от литература е впечатляващ и включва 1098 заглавия на български, английски, немски, френски и руски, сред които и първични източници на информация като статистически годишници.

Данни и лични впечатления за кандидата

Д-р Мартин Иванов е доцент в катедра „Социология“ на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ от 2015 г. Защитил е образователната и научна степен „доктор“ в Института по история на БАН през 2000 г., а през 2008 г. е избран на академичната длъжност „доцент“ в същия институт, а през 2015 г. е избран за доцент в катедра „Социология“ на Софийския университет. Специализирал е в различни престижни

международни институти като Caledonian Research Foundation/ Royal Society of Edinburgh, based at Institute for Advanced Studies in the Humanities, Edinburgh University, National University of Ireland, University of Cambridge.

Познавам доц. Мартин Иванов от повече от 10 години. Следя неговото научно развитие и съм запозната много добре с повечето от научните му публикации, тъй като бях в научното жури в конкурса за академичната длъжност „доцент“ към катедра „Социология“ през 2015 г., който той спечели. На основата на личните си впечатления от работата и публичните изяви на доц. д-р Мартин Иванов убедено смятам, че той се утвърди като един от най-авторитетните български учени в своята област, като прецизен изследовател със свой собствен творчески почерк и с ясно изразен усет за интересни и евристични теми.

Съдържателен анализ на научните и научно-приложните постижения на кандидата, съдържащи се в представения дисертационен труд и публикациите към него, включени по процедурата

Дисертационният труд на доц. Мартин Иванов предлага един оригинален поглед към Българското Възраждане, който „изоставя“ широко утвърдените перспективи на политическото и културното развитие и изследва началото на българската модернизация през историята на стопанския възход и упадък чрез примера на текстилните занаяти и прерастването им във фабрична индустрия. Трудът ясно демонстрира изследователски подход, който не следва опростенчески обяснителни схеми, а търси да разкрие сложността и противоречивостта на протичащите процеси, като отчита както положителните, така и отрицателните им страни, и същевременно разграничава краткотрайните от дълготрайните им ефекти. Определям дисертационният труд като реализиран на пресечната точка на историческата социология и икономическата история.

Основните тези на дисертацията са ясно формулирани и убедително обосновани. Чрез задълбочен и прецизен анализ доц. Иванов показва, че „първа[та] вълна на българската модернизация е не само по продължителна (завършва някъде около Първата световна война, а не с Освобождението), но е същевременно противоречива, криеща много „тъмни страни“, подводни рифове и рискове“ (с. 6). Като пряко свързани с тази теза и същевременно развивайки я и изпълвайки я с по-конкретно съдържание, ще открия още две тези. Най-напред това е изводът, че „българският промишлен сектор преминава не през еднопосочен, линеен спад, а следва U-образна траектория на

частична и временна деиндустриализация, последвана от десетилетие на реиндустриализация (с. 7). Тази теза е защитена убедително на базата на огромен и разнообразен емпиричен материал и има несъмнено приносен характер, защото влиза в диалог с широко разпространената теория за деиндустриализацията. Не по-малко приносен характер има и обосноваването на хибридният характер на фабричната модернизация в българските условия, доколкото тя се разгръща не само бавно, но и за дълго време половинчато, съхранявайки редица от практиките и методите на старата ръчна домашна промишленост.

Доц. Иванов е учен с много чувствителен изследователски усет. Той успява да улови и открие незабелязани или пренебрегвани детайли в историческото развитие и от и около тях да изгради цялостно теоретично осмислено и емпирично базирано изследване. Дисертационният му труд също тръгва от открояването на останала незабелязана досега особеност в нашето развитие през XIX и началото на XX век, а именно неговата асинхронност (метафорично обозначена от автора като „плуване срещу течението“) – от една страна, в българските земи е постигнат забележителен темп на индустриално развитие в период, през който почти навсякъде ръчното занаятчийство не устоява на конкуренцията на западното фабрично производство, а, от друга – когато през последните десетилетия на XIX век външната конкуренция намалява, нашата индустрия е обхваната от криза и последвала я деиндустриализация. Дисертационният труд на доц. Иванов предлага не просто констатация на тази икономическа асинхронност, но и – което е особено важно – търси и откроява фактори и механизми за нейното обяснение. При това става въпрос за стремеж да се отчете въздействието на многообразието от фактори, включително и на такива, които на пръв поглед изглеждат не особено важни. Така в изградената обяснителна схема се включват не само световната конюнктура, но и турската емиграция и разпадането на чифлиците, социалните актьори, стопанския национализъм, а също и местните моди и доколко те се познават от текстилните производители.

Смятам за важно постижение на дисертацията обстоятелствения анализ на социалните актьори – текстилни индустриалци, домашни производители, занаятчии, фабриканти, земеделци, а също и интелектуалци, чиновници, политици и представители на свободните професии. Специално внимание заслужава взаимодействието на тези актьори с един друг, приеман в редици изследвания за много важен фактор в процеса на българската модернизация – държавата. В конкретния случай обаче, прецизните анализи на доц. Мартин Иванов налагат извода, че мерките на държавата и нейното

протекционистично законодателство „имат допълваща, а не съществена роля за стартиралото през първото десетилетие на XX век възстановяване на родната текстилна промишленост“ (с. 197).

С дисертационния си труд доц. Иванов се включва в обсъждането на една доста дискутирана, но оставаща много интригуваща тема – за отношението „център-периферия“. Направените анализи позволяват да се видят нови аспекти и проявления на това взаимоотношение, като например за цената на преноса на модели и практики от „центъра“ към „периферията“, за хибридизацията като механизъм на осъществяване на влиянието на „центъра“ върху „периферията“, за съпротивата на „периферията“ спрямо „центъра“, за съществуването на различни „периферии“ и др. Чрез описанието и аргументирането на успешния преход на вълнотекстилната промишленост от ръчно към машинно производство в българските земи доц. Иванов показва, че „периферия“ не трябва да се отъждествява с „неспособна за напредък и развитие област“.

Оценявам като важен от социологическа гледна точка принос открояването на ролята на географията, по-конкретно – на специфичното географско разположение на българските земи за стопанското ни развитие, за възможностите, които то дава на представителите на текстилната ни индустрия да се възползват от процесите в световната икономика и да реагират на външната конкуренция. Редица водещи университети предлагат съвместни образователни програми по социология и география или курсове по гео-социология (geo-sociology, geographical sociology). Смятам, че трудът на доц. Иванов дава сериозни основания за възможността и необходимостта от по-тясно обвързване на изследователски полета и подходи от социологията и географията..

Много важно достойнство на представената дисертация е богатият емпиричен материал, върху който се основават анализите. Събран, синтезиран и анализиран е огромен и твърде разнообразен корпус от емпирични материали, които включват както количествени данни, така и изключително интересни биографични портрети на представители на различни социални групи. При това става въпрос не просто за отделни статистически данни, а за изграждането на дълги времеви серии от различни данни – за население, цени, условия на търговия, внос и износ, обменни курсове и други. Това е самостоятелен принос, не само поради трудността в създаването на този корпус, но и защото вече създаден, той ще може да се използва и от други изследователи в бъдещи изследвания.

Апробация на резултатите

Справката за съответствието на минималните национални изисквания (по чл. 2б, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ) и на допълнителните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“ за придобиване на научната степен „доктор на науките“ в научната област и професионално направление на процедурата показва, че научните трудове на доц. Мартин Иванов отговарят н тези изисквания.

С убеденост твърдя, че представените от доц. Иванов резултати в дисертационния труд и научни трудове към него не повтарят такива от предишни процедури за придобиване на научно звание и академична длъжност.

Дисертационният труд е оригинално изследване и в него няма данни за плагиатство.

Дисертационният труд на доц. Иванов вече е получил видимост в академичната общност чрез една публикация

Качества на автореферата

Авторефератът е изготвен акуратно, отговаря на нормативните изисквания и представя коректно резултатите и съдържанието на дисертационния труд.

Критични бележки и въпроси

Ще формулирам една по-обща теоретична бележка и две, които са по-скоро от техническо естество.

Според мен част от основните понятия в дисертационния труд се нуждаят от по-задълбочено теоретизиране. Това би довело и до по-голямо уплътняване на някои от анализите. Например, понятието „хибрид“ и съответно „хибридизация“. То е ключово, доколкото е свързано с основна теза на труда, а същевременно може да бъде концептуализирано на базата на различни дисциплинарни традиции. Не е достатъчно осмислена и разликата между понятията „фактор“ и „агент“, съответно „фактори на реиндустриализацията“ и „агенти на индустриализацията“. Смятам също, че частта, посветена на факторите на реиндустриализацията, е кратка и следва да се доразвие.

Основното изречение в заглавието на дисертационния труд „Да плуваш срещу прилива“ се появява като заглавие на последната част на първата глава. Така се създава впечатление, че то се отнася единствено за нея, а реално замисълът е да обобщава водеща теза за целия дисертационен труд.

В първото изречение и на дисертационния труд, и на автореферата, е записано „Тази книга е за дългата и трудна първа среща на българите с модерността“. Очевидно става въпрос за дисертационния труд.

Заклучение

След като се запознах с представените в процедурата дисертационен труд и придружаващите го документи и въз основа на направения анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни и научно-приложни приноси, без съмнения потвърждавам, че представеният дисертационен труд „Да плуваш срещу прилива: Българските текстилни занятия и прерастването им във фабрична индустрия, 1800-1912”, както и качеството и оригиналността на представените в него резултати и постижения, отговарят на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“ за придобиване от кандидата на научната степен „доктор на науките“ в професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата (Социология). В частност кандидатът удовлетворява минималните национални изисквания в професионалното направление и не е установено плагиатство в представените по конкурса научни трудове.

Въз основа на гореизложеното, убедено препоръчвам на научното жури да присъди на доц. Мартин Иванов научна степен „доктор на науките“ в професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата (Социология).

27.05.2021 г.

София

Проф. Пепка Бояджиева